

דקתני: ואיני יודע איזה מכם, ולשון זה ב-ת משמע שמעולם לא ידע, ואילו היה הוא ביניהם בהכרח שידע אלא ששכח.

שמע מינה!

שנינו במשנה: שני נזירים שאמר להן אחד, ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם, מגלחין ומביאין קרבן טומאה:

א. אסרה התורה להקיף את פאת הראש, שנאמר [ויקרא יט כז] "לא תקיפו פאת ראשכם", ומה היא הקפה: זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו, "צדעיו" הוא השיער הרבה וגדל סמוך לאזנים, ומאחורי אזניו חלק הוא ואין שם שיער, וכן בפדחתו אין שיער, וכשנוטל אותם שבצדעיו דהיינו פאת הראש, ויהיה חלק בלא שיער, נמצא שהוא שוה לאחורי אזניו ופדחתו, [תוספות לעיל מא א]; ובסוגייתנו יתבאר דין מי שגילח את כל ראשו ["הקפת כל הראש"] אם הוא עובר ב"לא תקיפו".

ואם כן: מה פוטא אין שם — במקום הסתירה שהוא מקום הספק — אלא בועל ונבעלת, אף כל ספק טומאה ברשות היחיד שהוא טמא, אינו אלא כגון דאיכא בי תרי [שהיו שני אנשים] בלבד.

אבל הכא הרי: שני הנזירים והאי דקאי גביהון [העד שעומד אצלם] הא תלתא [הרי שלושה איש].⁽¹¹⁾

ואם כן: הוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים הרי ספיקו טהור, ולמה צריכים הם להביא קרבן טומאה?!⁽¹²⁾

אמר רבה בר רב הונא: משנתנו עוסקת באומר העד: ראיתי מרחוק טומאה שנוזקה ביניכם, והיות ואין הוא במקום הספק, אין כאן ספק טומאה ברשות הרבים.⁽¹³⁾

אמר רב אשי לסייע: דיקא נמי מלשון משנתנו כתירוצו של רבה בר רב הונא:

13. א. כתב הרא"ש שהעד היה עומד במרחק ארבע אמות, וראה מה שכתב המאירי.
ב. הקשו התוספות: "אם כן - שרשות היחיד היא - יביא כל אחד קרבן טומאה ודאי, דכל ספק טומאה ברשות היחיד שורפין עליה תרומה", [וכן מביא הוא קרבן, ואינו חולין בעזרה]?!
יש לפרש קושייתם בשני אופנים:

האחד: למה די להם בקרבן טומאה אחד, יביא כל אחד קרבן בפני עצמו; וכן היא פשטות לשונם.

השני: משמע לתוספות ככוונת המשנה, שאף אם רצו להביא כל אחד קרבן בפני עצמו אין הם יכולים; ועל זה הוקשה להם: כיון ש"ספק

11. ראה תוספת דברים בענין זה במאירי.
12. לשון הגמרא משמע, כי מאחר ש"רשות היחיד" היא דוקא בשני אנשים, שוב ממילא יש לנו לטהר לגמרי כאשר יש שלושה אנשים משום "ספק טומאה ברשות הרבים".

ולפי שיטת התוספות בסוגייתנו, שספק טומאה ברשות הרבים שהוא טהור הוא משום שמעמידים אנו אותו בחזקת טהרה, ניחא היטב לשון הגמרא, כי מן הדין היה לנו לטהר אף ספק טומאה ברשות היחיד משום חזקת טהרה, אלא שגזירת הכתוב היא לטמא ברשות היחיד, ואם כן כל שאינו בכלל "ספק טומאה ברשות היחיד", ממילא הוא טהור משום חזקת טהרה, ואין אנו צריכים לשם "רשות הרבים" כלל.

ב. בכלל איסור זה הן "המקיף" והן "הניקף"; והמקיף את הקטן נחלקו בו אמוראים בסוגייתנו אם הוא חייב.

את פאת זקנך; והזהירה התורה את הכהנים בפרט [ויקרא כא ה]: "ופאת זקנם לא יגלחו".

ג. הזהירה התורה את כל ישראל [ויקרא יט כז]: "לא תקיפו פאת ראשכם] ולא תשחית

ד. צייתה התורה את הכהנים [שם פסוק ו]: "ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו"

טומאה ברשות היחיד טמא, נמצא, שאם ירצו יכולים הם להביא כל אחד קרבן טומאה, ואולם אם לא רצו, די להם בקרבן טומאה אחד, שהרי ממה נפשך הביא הטמא קרבן טומאה; [נפירוש זה לא יתכן לדעת ה"ר יהוסף אשכנזי שהוא סובר במשנתנו, שבלאו הכי לא באה משנתנו אלא לומר כיצד יעשו שלא יפסידו, ואם כן אין מקום לקושיית התוספות].

ובמה שכתבו בשם הגרי"ז לעיל דף נג, ראה שם בשם הגר"א].

ג. תירצו התוספות: לא גמירי מסוטה לטמא ברשות היחיד, אלא דבר שאפשר להיות כסוטה, שאפשר שנטמאת, אבל הכא לא אפשר לטמאות שניהם, דודאי אחד טהור; ותירוצם מחודש הוא, כי למה יש לנו לדון על שניהם כאחד, אין לנו לדון אלא על כל אחד מהם בנפרד, והרי כל אחד מהם יכול להיות טמא.

ועל דרך זה כתבו לפרש בשם הגרי"ז, אלא שביאר שעיקר קושייתם היא על המשנה הבאה, במת אחד מהן שהנותר מביא שני קרבנות עולה [ולרבי יהושע שם טורח להביא אחר שידור כנגדו], ולמה לי טירחה זו, והרי כיון שוראי טמא הוא, אין צריך להקדים לתגלחת הטומאה קרבן טהרה כלל, ויגלח כשאר נזיר טמא.

ד. כתב ה"קרבן אורה": דאע"ג דבמשנה השניה כשמת אחד מהן כבר אין הנידון על שניהם, מכל מקום "כל שנולד הספק בשנים, דאי אפשר להחזיק שניהם בטמאים ודאין, אפילו כי מת אחד מהם אחר כך, השני אין עליו אלא ספק טומאה".

וספק זה תלוי במה שדנו האחרונים בגדר "ספק טומאה ברשות היחיד טמא", שיש לפרשו בשני אופנים:

ולכאורה שעת לידת הספק היא בשעה שנודע להם הספק דהיינו בשעה שהעיד להם העד; ויש להסתפק אם יאמר העד בתחילה לאחד מהם שנזרקה טומאה לידו ואינו יודע אם נטמא, ואחר כך יספר לשני, כיצד יהיה הדין, כיון שבשעת לידת הספק לראשון אין כאן שני כלל.

האחד: אפילו אם כלפי שמיא גליא שהוא טהור, בכל זאת הוא טמא [עד שלא נתברר ספיקו]; ולפי צד זה יש מקום לפרש קושייתם כהאופן הראשון דלעיל.

ה. הקשו האחרונים: כיון שאין כאן דין "ספק טומאה ברשות היחיד טמא", אם כן נעמיד כל אחד מהם על חזקתו שהוא טהור, וכשם שאילו היה זה רשות הרבים היינו מעמידים אותם על חזקתם [לפי שיטת התוספות בסוגייתנו].

השני: אין הוא אלא בחזקת טמא, אבל אם כלפי שמיא גליא שהוא טהור אין הוא "נטמא" מחמת הספק; ולפי צד זה אם יביאו שניהם ביחד קרבן טומאה אחד ודאי שדי להם בזה, כי אין כאן אלא טמא אחד והוא הרי הביא קרבן טומאה, וקושייתם תתפרש בהכרח כהאופן השני, [וראה עוד בענין גילוח נזיר על ספק טומאה ברשות היחיד, ב"ארוי הלבנון" כאן,

וראה ב"ארוי הלבנון" אות ט מה שביא בשם הראשונים ובשם האחרונים בענין זה, וראה עוד ב"קרבן אורה" מה שכתב בזה.

שרטת]. קדושים יהיו לאלהיהם", ונכלל בעשה זה שלא ישחיתו את זקנם.

ה. אין האשה שייכת בהשחתת זקן, משום שאין זקן האשה חשוב זקן לענין זה; (1) וממה שסמכה התורה איסור הקפה לאיסור השחתה, למדו חכמים: כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה, וכל שאינו בהשחתה – כגון אשה – אינו בהקפה, ובסוגייתנו נחלקו אמוראים אם נתמעט מי שאינו בהשחתה רק מאיסור "ניקף", או אף מאיסור "מקיף".

ומקשינן על מה ששנינו שהם מגלחים ומקיפים את פאת ראשם מספק:

ואמאי, האיך שניהם מגלחים ומקיפים שתי פעמים: בסוף שלשים הראשונים, ובסוף שלשים השניים!?

והרי **דילמא לאו טמאין אינון**, וקעביד הקפה, כלומר: והרי אחד מהם ודאי שאינו טמא, ואיך יכול הוא לגלח את כל שער ראשו בפעם השניה ולעבור "על לא תקיפו פאת ראשכם"! (2)?

אמר תירץ שמואל: משנתנו עוסקת באשה נזירה שאינה אסורה בהקפה, היות ואינה בהשחתת זקן, וכל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה, וכל שאינו בהשחתה אינו בהקפה.

ובקטן נזיר.

ומבאר הגמרא: וכי למה הוצרך שמואל לתרץ שמשנתנו עוסקת באשה ובקטן, לוקמה [יפרשנה] שמואל אפילו באיש גדול, ואם משום איסור הקפה הרי "הקפת כל הראש לא שמה הקפה", שלא אסרה התורה אלא את המשוה את צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו, ולא המגלח את כל ראשו –

אלא ודאי **מדלא מוקים לה** שמואל **חכי** [היות ולא פירש כן שמואל את משנתנו], **שמע מינה** הרי למדנו **שקפבר שמואל**: אף "הקפת כל הראש שמה הקפה".

מר זוטרא מתני לה להא דשמואל [היה שונה את דברי שמואל האלון] **אסיפא** דמשנתנו [על המשנה הבאה בדף נט ב, שהיא המשך משנתנו, והובאה משנה זו לעיל נה ב], ששנינו:

נזיר – סתם, שהוא חייב בנזירות של שלשים יום – **שהיה טמא מת בספק**, וגם **מוחלט בטומאת צרעת בספק** ביום הראשון לנזירותו, וכבר נרפא מן הצרעת הזו:

הרי המצורע הזה – שאסור הוא באכילת

1. "שאיין דרכן בזקן, ואפילו העלו זקן דרך זרות, אף על פי שהוא זקן לענין נגעים לידון בנגעי זקן, לענין פיאה אינו כלום, מאירי; וכן מבואר הטעם ברמב"ם [עבודת כוכבים יב ב], שהוא משום שאין לה זקן, ומטעם זה העבדים שיש להם זקן בכלל השחתה והקפה הם, אף שהוקשו בכל מקום לאשה.

2. על פי "זבח תודה" שכתב: בסוף שלשים ימים הראשונים ודאי רשאיין לגלח, ממה נפשך: אי משום טומאה אי משום טהרה, ורק על תגלחת שניה יש לומר: הרי האחד היה טהור ויצא ידי גילוח בראשונה, ואינו רשאי עכשיו לגלח כל הראש; ואחר כך מצאתי שכן כתב המאירי בהדיא; [ותמה שם על הרמב"ם פרק ט מהלכות נזירות הלכה טו, שכתב: ואין אחד

קדשים עד שייטהר ויביא קרבנותיו –
אוכל בקדשים רק לאחר ששים יום, כי אז
 נטהר הוא לגמרי מספק צרעתו.⁽³⁾

“ושותה יין ומטמא למתים אחר מאה
 ועשרים יום”, כי אז יצא מידי ספק
 נזירותו.⁽⁴⁾

קרבן טומאה, ואז יתחיל במנין “נזירות
 טהרה”; ו“תגלחת הטומאה” הרי לא נתקיימה
 עד הגילוח ביום השלשים, נמצא שמוטל עליו
 עתה להביא קרבן טומאה ולמנות אחריה נזירות,
 ורק אז יותר הגילוח.

ולכן יביא את קרבן הטומאה ביום שגילח בו
 הוא יום השלשים, ויחל מיד למנות נזירות טהרה
 שתסתיים ביום החמשים ותשע לקבלת נזירותו,
 ואז יגלח תגלחת שהיא: ספק “תגלחת טהרה”
 וספק תגלחת שניה של צרעתו; ואת קרבנות
 המצורע יביא למחרת, כי מאחר שאיחר את
 תגלחתו השניה, נדחה זמן הבאת קרבנותיו ליום
 המחרת, נמצא שביום הששים מביא הוא את
 קרבנות המצורע ומותר לאכול בקדשים.

4. כיצד: עד יום החמשים ותשעה - בו גילח
 בשנית - הרי היה אסור באיסורי נזירות כפי
 שנתבאר; והיות והוא ספק מצורע, הרי שאותם
 הימים שמנה עד שהביא קרבנותיו ביום הששים
 יוצא מידי צרעתו אינם עולים לו למנין נזירות
 טהרה, ואם כן צריך הוא עוד שלשים יום של
 נזירות לקיום תגלחת טהרה; ובהכרח ימתין עד
 תשעים יום שהוא יום השלשים ואחד לנזירותו,
 ואז יגלח את ראשו.

וביום התשעים כשגילח עדיין אינו מותר
 באיסורי הנזירות, כי אם היה טמא מת מלבד
 צרעתו, הרי שלא נתקיימה “נזירות הטומאה”
 אלא לאחר שהביא את קרבנות ספק צרעתו -
 שאין ימי הצרעת עד להבאת הקרבנות עולים לו
 ל“נזירות טומאה” - והתגלחת שעשה ביום
 התשעים היא היא תגלחת טומאתו, שרק
 לאחריה יכול הוא להביא את קרבן הטומאה
 שלו, ולהתחיל במנין נזירות טהרה.

ולכן יביא אחר התגלחת שביום התשעים את

משניהם מגלח תגלחת טומאה אלא אם כן היו
 קטנים או נשים; וראה עוד על דברי הרמב“ם,
 במה שהובא ב”ספר המפתח”].

ואולם לפי דבריו צריך ביאור: הרי במשנה
 לא נזכרה אלא תגלחת אחת, ואדרכה משמע
 שבאמת אינם מגלחים [והתגלחת הרי אינה
 מעכבת לחכמים, ראה משנה לעיל מה ב], שהרי
 כך הוא לשון המשנה: “מגלחין ומביאין קרבן
 טומאה וקרבן טהרה ואומר וכו’, וסופרין
 שלשים יום ומביאין קרבן טהרה ואומר וכו’ וזה
 קרבן טהרתך”, והשמיטה המשנה את התגלחת
 שאחר הקרבן; וראה בחזון איש סימן קמה
 לדף זה ד”ה ולפי”ו.

3. כיצד: אין אתה יכול להתירו בקדשים -
 מספק - אלא לאחר שיגלח שתי תגלחות
 לצרעתו, ויביא קרבן למחרת תגלחתו השניה,
 שהמצורע “מחוסר כפורים” הוא, ואסור באכילת
 קדשים עד שיביא קרבנותיו.

וזה שאין טומאותיו אלא ספיקות - אינו יכול
 לגלח כלל עד שייטמו ימי נזירותו, כי שמא נזיר
 טהור הוא ואסור בתגלחת, וביום השלשים יגלח
 את כל גופו, ועלתה לו תגלחת זו לצרעתו אם
 מצורע הוא, [ואם אינו מצורע אבל טמא מת
 הוא, עולה לו התגלחת ל“תגלחת טומאה”, או
 ל“תגלחת טהרה” אם אינו טמא כלל].

ולאחר תגלחת זו, צריך הוא ספירת שבעה
 ימים ותגלחת שניה של כל גופו, וקרבנות
 למחרת התגלחת כדי להתירו בקדשים; והיות
 שאנו מסתפקים שמא טמא מת היה ולא מצורע,
 הרי שהוא מנוע מלהתגלח שנית עד שימנה
 נזירות טהרה נוספת.

כי אם אכן טמא מת היה, הרי שהיה עליו
 למנות “נזירות טומאה”, לגלח, ולהביא אחריה

ולמדנו בכרייתא על אותה משנה: (5) **זמגלח**
ארבע תגלחיות; כיצד:

עוסקת באשה שאינה מוזהרת לא על
השחתה ולא על הקפה, ובקטן. (7)

אמר רב הונא:

המקיף את הקטן — אף שהקטן אינו בכלל
דין "ניקף" — **הרי הוא חייב**, ומשום
שכשאמרה תורה "ולא תקיפו פאת ראשכם",
אסרה התורה את הגדול מלהיות "מקיף"
אפילו את הקטן, כי כל פאה במשמע.

אמר תמה ליה רב אדא בר אהבה לרב הונא,
אחר שראה את בניו של רב הונא כשכל
שער ראשיהם מגולח עם הפיאות:

לשיטתך — **לדידך** [לבנים שלך] **מאן מגלח**
להון [מי מגלח ומקיף אותם], והרי המקיף
את הקטן חייב!?

כלומר: אני סובר: שהמקיף את הקטן הרי
הוא פטור, אבל לשיטתך ש"המקיף את

שתי תגלחות ראשונות הרי הוא מגלח את
כל גופו: לאחר שלשים יום, ולאחר שלשים
יום, ומשום שיש להסתפק בהם בתגלחת
צרעת ראשונה ושניה; ושתי תגלחות
אחרונות הרי הוא מגלח את ראשו בלבד:
לאחר תשעים יום ולאחר מאה ועשרים יום,
ותגלחות אלו הם משום ספק תגלחת נזירות
בלבד. (6)

ותיקשי: **אמאי** מגלח הוא בשתי תגלחות
ראשונות את כל גופו — משום ספק מצורע,
והא קא עביד השחתת זקן ועבר על "ולא
תשחית את פאת זקנך", וכן עושה הוא
הקפת פאת הראש בכל התגלחות שהוא
מגלח, והרי שלש תגלחות אינן אלא
מספק!?

ועל כך הוא **שאמר שמואל**: אותה משנה

תיקשי: לפי רב הונא הסובר בהמשך הסוגיא
ש"המקיף את הקטן חייב", אם כן איך אפשר
לפרש את משנתנו בקטן, והרי הכהן עובר על
הקפה, ואפילו לרב אדא בר אהבה הסובר
"המקיף את הקטן פטור", הרי אסור להאכיל את
הקטן איסור בידים, וכעין זה הקשו האחרונים
בהמשך הסוגיא על תוספות [ראה הערה 9],
וראה מה שנתבאר שם.

וביותר תיקשי על הרמב"ם בפרק י' מהלכות
נזירות שפסק כל זה, ולא הזכיר שלא יגלחנו
הכהן, ואף שדעת הרמב"ם בפרק יב מהלכות
עבודת כוכבים שהמקיף את הקטן חייב, ו"הקפת
כל הראש שמה הקפה".

קרבן הטומאה, ויחל ביום זה למנות נזירות
טהרה, והיא תסתיים ביום המאה ועשרים, שהוא
יום ה"שלשים ואחד" של נזירות זו, ואז יגלח
ויביא קרבנות טהרה.

5. בגמרות שלפנינו נראה ש"ומגלח ארבע
תגלחיות" נשנה במשנה, אך אינו כן, ולקמן ס א
מביאה הגמרא את זה מברייתא.

6. וראה תוספת ביאור בהערות 3 4 לעיל.

7. בתורת כהנים תחלת פרשת מצורע מבואר,
שתגלחת המצורע ככהן היא נעשית, וכן פסק
הרמב"ם בהלכות טומאת צרעת [יא ה]; והשתא

"הקפת כל הראש שמה הקפה", כי שניהם לא דנו להתיר את הקפת ראשי ילדיו של רב הונא משום שהיתה זו "הקפת כל הראש".

ובמאי קמיפלוגי רב הונא הסובר: המקיף את הקטן הרי הוא חייב, אך האשה מותרת להקיף, כשם שהיא מותרת להיות "ניקף", ורב אדא בר אהבה הסובר: המקיף את הקטן פטור, אבל האשה אסורה באיסור "מקיף".

ומפרשינן: רב הונא סבר: המקיף את הקטן חייב, שאף פאת הקטן בכלל "פאת ראשכם"; ואילו האשה אינה אסורה באיסור "מקיף", היות וכתוב בתורה: "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנד".

והרי לכך סמכה התורה השחתה להקפה, כדי ללמד: כל שיש לו השחתה יש לו הקפה, הרי הוא אסור להיות "ניקף" ולהיות "מקיף", והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו נמי בהקפה [ונשים אלו היות ואינן בלאו של השחתה, לכן אינן גם בלאו דהקפה].

הקטן חייב", אם כן מי מקיף את פאת ראשי ילדיך!?

אמר ליה רב הונא לרב אדא בר אהבה: חובה⁽⁸⁾ אשתי היא זו שמקפת אותם, מפני שאני סובר: אשה אינה בכלל איסור "מקיף", וכפי שיתבאר טעמו בהמשך הגמרא.⁽⁹⁾

אמר לו רב אדא בר אהבה: אף האשה בכלל איסור "מקיף", ואם כן לשיטתך שאתה סובר: המקיף את הקטן הרי הוא חייב, וכי תקברינן חובה לבניה [תקבור חובה אשתך את בניה]!! כלומר: וכי רוצה אשתך להיות שכולה מבניה!?⁽¹⁰⁾

והיתה זו כשגגה שיוצאת מלפני השליט, וכולהו שני דרב אדא בר אהבה לא אקיים ליה זרעא לרב הונא [כל ימי רב אדא בר אהבה, לא היו בניו של רב הונא מתקיימים].⁽¹¹⁾

ומבאר הגמרא:⁽¹²⁾ מכדי תרוייהו, הרי בין רב הונא ובין רב אדא בר אהבה סבירא להו

8. כך שמה של אשת רב הונא.
9. צריך ביאור, והרי אסור לספות לקטן איסור בידים, והאיך גילחה אותם חובה והכשילתם באיסור "ניקף"!! וראה "ארזי הלבנון" אות טו בשם האחרונים.

11. בכבא קמא פ א הלשון הוא: לא אקיים זרעא לרב הונא מחובה.

12. הקדמה זו: מכדי תרוייהו וכו' אינה מובנת, וראה שיטה מקובצת בשם תוספות חיצוניות; ומכל מקום לא הזכירה כאן הגמרא את דינו של רב הונא באמצע ענין "הקפת כל הראש", אלא כדי ללמוד מדברי שניהם ש"הקפת כל הראש שמה הקפה".

8. נתבאר על פי הרא"ש, שכתב: "וכי היא רוצה שתקבור את בניה שאינה יראת העונש על שהיא מקפת אותם; הוי כשגגה היוצא מלפני השליט, וקברה בניה אף על פי שלא קילל אותה"; וכן משמע מתוספות, שכתבו דהוה כשגגה היוצאת מלפני השליט.

וסובר רב הונא, שנתמעטו הנשים מהקפה בין מאיסור "ניקף" ובין מאיסור "מקיף".

ורב אדא בר אהבה סבר המקיף את הקטן פטור, היות ובכלל מה שאמרה תורה "לא תקיפו — ולא אמרה: "לא תוקפו" (13) — פאת ראשכם", הרי אחד המקיף ואחד הניקף במשמע —

ואם כן הרי איתקש מקיף לניקף, ולמדנו: כל היכא דניקף מייחב, מקיף נמי מייחב וכגון המקיף את הגדול, ואולם החוץ קטן, הואיל וגופיה [הוא עצמו] לאו בר עונשין הוא ולא מייחב [אינו בר עונשין להתחייב], לכן המקיף ליה לקטן נמי לא מייחב. (14)

ואף חלוק רב אדא בר אהבה על רב הונא במה שאמר: אשה שאינה בהשחתה אינה בהקפת אחרים, ומשום שלדעתו לא נתמעטה האשה אלא מעיקר פשט הפסוק

דהיינו להיות ניקף, אבל אין הסמיכות ממעטת אותה מאיסור "מקיף", היות והוא אינו עיקר פשט הפסוק. (15)

כאן שבה הגמרא לנידון שפתחה בו הגמרא, והוא: אם "הקפת כל הראש שמה הקפה"; ושואלת:

לימא "הקפת כל הראש שמה הקפה" תנאי היא, האם יש לנו לומר שנחלקו התנאים של הברייתות הבאות — בהקפת כל הראש אם שמה הקפה?!

כתוב בפרשת מצורע [ויקרא יד ט]: "והיה ביום השביעי [לימי ספרו של מצורע אחר שנטהר מצרעתו] יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו ואת כל שערו יגלח", ובסוגייתנו יתבאר לשם מה הוצרכה התורה — אחר שכללה את כל שער הגוף במאמר הכתוב "יגלח את כל

13. על פי תוספות; ולולא דבריהם היה מקום לפרש, שהלימוד הוא ממה ששינתה התורה מלשון רבים דגבי הקפה ["לא תקיפו"], ללשון יחיד דגבי השחתה ["ולא תשחית"].

14. א. כתבו התוספות בביאור טעמו של רב הונא שנחלק בזה: "לא מסתברא ליה לרב הונא למידרש דמשום דאפקיה קרא בהך לישנא ד"לא תקיפו" דמשמע אמקיף ואניקף, למימר: דהיכא דניקף לאו בר חיובא מקיף נמי פטור, דהיינו למיגמר מגברא על גברא לא משמע ליה".

ב. ביארו תוספות את מקורה של הגמרא שלרב אדא המקיף את הקטן פטור, שהוא ממה שאמר רב אדא: "ודידך מאן מקיף להו", דמשמע: לדידי אפילו גדול מקיף לקטן, אבל לדידך מאן מקיף להון.

ג. נסתפקו התוספות [סוף ד"ה ורב] לדעת רב

הונא המחייב במקיף את הקטן, אם מקיף את האשה כמקיף את הקטן, אבל להקיף גוי ודאי מותר.

15. א. יש לפרש, ששתי המחלוקות - דהיינו: מקיף את הקטן ואשה שהקיפה - ממקור אחד הם נובעים, [וכדמשמע קצת מלשון הגמרא, שלא הזכירה כלל, למה נחלק רב אדא על רב הונא באשה שהקיפה]:

רב אדא סובר: עיקר איסור התורה הוא הניקף, והרחיבה התורה את האיסור גם על מי שמקיף אותו וכעין מסייע לדבר עבירה, ולכן המקיף את הקטן פטור, ואף לכן מפרש הוא את המיעוט: "כל מי שאינו בהשחתה אינו בהקפה", רק על הניקף שהוא העיקר.

ואילו רב הונא סובר: איסורו של המקיף איסור בפני עצמו הוא, וכשם שאסור להיות ניקף

שערו" – לפרט את ראשו ואת זקנו" והרי אלו בכלל שאר השער הם. (16)

דתנו רבנן: "ראשו" מה תלמוד לומר! ? והלא בכלל שערו הוא, ולמה פירט הכתוב ואמר: "ראשו"?! ?

לפי שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם" –

יכול אף כל מצורע בן שלא יקיף את ראשו א-ח אלא את שאר שערו בלבד, לפיכך תלמוד לומר: "ראשו" שהוא מיותר, כדי ללמד שהמצורע מקיף את ראשו, כי העשה דוחה את הלא תעשה. (1)

ותניא אידך: "ראשו מה תלמוד לומר! ? לפי שנאמר גבי נזיר: "תער לא יעבור על ראשו", יכול אפילו נזיר – בתוך מנין

ד"ה ולמ"ד.

1. א. מבוואר בתוספות, שלפי הסלקא דעתין בגמרא, עיקר חידוש התורה הוא ש"הקפת כל הראש שמה הקפה", אבל לא בא הכתוב לחדש ש"עשה דוחה את לא תעשה" כי זאת ידענו ממקור אחר, ראה בדבריהם נו ב ד"ה לפי, וב"ארזי הלבנון" שם אות ל.

ב. הקשו האחרונים [ראה "ארזי הלבנון אות כד]: למה מותר לישראל להקיף את המצורע, והרי הקפת המצורע יכולה להתקיים על ידי קטן וגוי, [וכעין מה שכתבו התוספות, שאם לא היה איסור להיות "ניקף" על ידי גוי, היה צריך המצורע להיות ניקף על ידו], וכן קשה, איך מותר להקיף את הנזיר! ?

והביא בשם ה"אפיקי ים", דהניחא לרב אדא הסובר שאין המקיף חייב אם אין הניקף בר חיובא, אם כן כיון שנדחה הלאו אצל הניקף אף המקיף מותר, אבל לרב הונא תיקשי! ?

והביא בשם "בית הלוי", דזה לא מיקרי "אפשר לקיים שניהם" אם יכול להקיף על ידי אחר, כל שאין הוא עצמו יכול לקיים את המצוה, ראה שם.

ונראה מדבריו שלא הוקשה לו אלא משום שגבי המקיף "אפשר לקיים שניהם", ולכאורה יש להקשות: הרי המצוה מוטלת על המצורע ולא על אחר, ואיך ידחה הלאו של המקיף מפני מצותו של הניקף.

כך אסור לעשות מעשה הקפה, ולכן המקיף את הקטן חייב, ואף לכן הסמיכות נדרשת הן על הניקף והן על המקיף.

ב. כתבו התוספות: אף לרב אדא המקיש מקיף לניקף, וכל שאין הניקף חייב אף המקיף אינו חייב, מכל מקום אין אומרים: כל שאין המקיף חייב וכגון גוי אשה וקטן אף הניקף אינו חייב, ויהא מותר להיות ניקף מהם; כי ההיקש אינו אלא לומר שכל מי שאינו בכלל עיקר פשט הפסוק דהיינו ניקף, אף אינו בכלל מקיף, אבל לא מסתבר להקיש ולומר: כל מי שאינו בכלל מקיף שהוא אינו בכלל עיקר פשט הפסוק, אף אינו בכלל ניקף, [ולפי מה שנתבאר באות א מבווארים דבריהם היטב].

והוכיחו כן המבוואר בהמשך הסוגיא שהעשה של תגלחת מצורע דוחה לאו של הקפה, ואם אין איסור להיות ניקף מגוי אשה וקטן, למה ידחה, והרי אפשר שיהיה ניקף על ידם.

וב"ארזי הלבנון" אות כז הביא אחרונים שהקשו, איך יגלח על ידי גוי או אשה, והרי תגלחת המצורע נעשית בכהן, וראה מה שהביא שם.

16. בשמועה הבאה מפלגת הגמרא בכיבור שתי ברייתות שנזכרו גם לעיל דף מ ומא, וביבמות דף ה, "ומוחלפת השיטה בכל הני תלת דוכתי", כלשון ה"קן אורה" נח א סוף